PROBLEMI TA' LLUM 25/4 APRI

SISTEMA ELETTORALI GDIDA

RODERICK PACE

Bejn sentejn u sentejn u nofs oħra l-poplu Malti jerġa' jissejjaħ biex jipparteċipa f'elezzjoni ħalli jkun elett gvern ġdid biex imexxi dan il-pajjiż għal ħames snin oħra. Wara r-riżultat ta' l-aħħar elezzjoni li fih il-maġġoranza tas-siġġijiet marru għand il-partit bil-minoranza ta' voti u wara li jidher li t-taħdidiet bejn il-partiti biex tkun riformata s-sistema elettorali ma ħallewx frott, qed isiru bosta domandi mill-poplu dwar jekk humiex se jerġgħu jkunu imsejħa biex jipparteċipaw f'elezzjoni farsa fejn ir-riżultat ikun fiss minn qabel. Ħafna qed jgħidu: x'jiswa li jkollna elezzjoni jekk il-mod kif ikunu iffissati d-distretti jassigura li l-partit fil-Gvern jirbaħ dejjem? Tajjeb għalhekk li nirriflettu ftit fuq il-proċess elettorali f'pajjiżna, kif dan jaffettwa l-ħajja tagħna l-Maltin. Tajjeb ukoll li l-poplu jiddiskuti sistemi elettorali alternattivi u jagħmel pressjoni biex dawn ikunu studjati u l-għażla ta' sistema elettorali ġusta sseħħ.

GHALFEJN ELEZZJONI

L-ewwelnett għaliex għandu jkun hemm elezzjoni? Fil-passat it-tmexxija tal-pajjiżi kienet issir minn familji żgħar privileġġati magħrufa bħala prinċpijiet u rejiet li kellhom il-poter ekonomiku u militari li jrażżnu l-oppożizzjoni interna u ħafna drabi anki dik esterna. Kulma kienet tiddeċiedi din il-minoranza kien iseħħ. Il-kumplament tal-pajjiż kien ikun magħmul minn nies "miżerabli" li kellhom joqogħdu għall-liġijiet inġusti u s-sofferenza tas-sistema. Ir-re kien jgħid li għandu d-"dritt divin", jiġifieri mogħti lilu minn Alla biex imexxi.

Maż-żmien bdiet tiffjorixxi l-idea li l-bnedmin kollha huma f'ċertu sens ugwali, anki jekk kellhom talenti differenti, u kienu lkoll imwiegħda 'ħielsa'.. F'epoki differenti ta' l-istorja ta' l-Ewropa niltaqgħu ma' qawmien tal-masses kontra l-omnipotenza tar-rejiet biex jistabilixxu t-tmexxija parlamentari. Minflok dik arbitrarja tar-rejiet. Żewġ eżempji ta' dan huma r-

1985 PART I

rebħa tal-forzi ta' Cromwell fir-Renju Unit u r-rivoluzzjoni Franċiża li temmet l-"Ancien Regime" u heżżet il-pedamenti ta' l-aristokrazija Ewropea.

L-ideali tal-fraternità, ugwaljanza u libertà ma rebħux mill-ewwel u kellhom jgħaddu ħafna snin u jinxtered ħafna demm qabel ma s-sistemi parlamentari kienu stabbiliti sew fl-Ewropa. Il-popli kellhom jitħabtu wkoll biex jinkiseb il-vot għal kulħadd, il-vot lin-nisa u l-vot mat-18. Irridu niftakru wkoll li meta f'pajjiżna d-demokrazija parlamentari kienet qed taħdem, fil-Greċja, Spanja u l-Portugal kien hemm dittatorjat. Id-demokrazija parlamentari fl-Italja u l-Ġermanja ġiet stabbilità fi tmiem it-tieni gwerra wara l-waqgħa tal-faxxiżmu.

L-ironija hi li fil-waqt li fil-pajjiżi Ewropej li għaddew mit-trawma tad-dittatura hemm it-tendenza li jevolvu s-sistema politika tagħhom lejn demokrazija parlamentari aktar rappreżentattiva, f'Malta jidher li qbadna r-rotta opposta u jekk ir-riżultat tal-1981 hu biss il-bidu ta' dan kollu allura resqin lejn is-sitwazzjoni li kienu fiha dawn il-pajjiżi li semmejt fis-snin sebgħinijiet jew tul l-aħħar gwerra.

Gwaj għalina l-Maltin kollha jekk dan il-proċess ma nwaqqfuhx qabel ma javvanza aktar. Is-sistema parlamentari mhix sistema perfetta. Trid tkun supplimentata b'istituzzjonijiet oħra li joffru aktar mezz ta' parteċipazzjoni liċ-ċittadin fit-teħid tad-deċiżjonijiet u t-tmexxija fil-pajjiż. Iżda mis-sistemi ta' tmexxija eżistenti hi *s-sistema demokratika*, bażata fuq elezzjonijiet ħielsa u b'parlament li jirrappreżenta l-poplu, li l-aktar tagħti libertà liċ-ċittadini u li ma tħallix li l-poter ikun f'idejn u eżerċitat minn numru ċkejken ta' nies għad-dannu tal-maġġoranza. Difatti hemm. Jissemmew il-poter tal-mezzi ta' komunikazzjoni tal-massa u kif dawn jaffettwaw il-votant, l-effetti tar-reklamar, il-poter tal-flus biex torganizza kampanja elettorali biex ikollok vantaġġ fuq l-oħrajn. Imma anki għal dawn hemm kontrolli u kontra miżuri. Iżda f'pajjiżi fejn mhemmx elezzjonijiet ħielsa stabiliti fil-kostituzzjoni, fejn il-poter politiku jistrieħ fuq il-qawwa ta' l-armi jew f'pajjiżi fejn hemm partit wieħed, it-tmexxija tkun arbitrarja, bla kontroll, manipolata, aljenanti u fuq kollox ripressiva.

Nagħlaq din il-parti b'din il-kwotazzjoni: " . . . . *relative to known alternatives, democratic modes of governance appear to be most compatible with the existence of some measure of individual freedom. Though abuses occur in every nation, generally speaking, the same nations that possess democratic*

electoral and political institutions are also most likely to respect basic civil liberties. For example, in one 1979 survey that sought to rank all nominally independent nations on a 1 (most free) to 7 (least free) scale on the basis of civil rights and libarties, all 18 nations in the most free group were also democracies. No nations with competitive electoral processes ranked below the second scale position on civil liberties. In another recent study freedom of the press we found to be "complete" in 33 of 40 nations with competitive electoral systems, while only six of 36 electorally uncompetitive nations could boast a completely free press."(1)

L-ESPERJENZA TA' PAJJIŻNA

Il-patrijotti u politċi Maltin, bl-eċċezzjoni ta' dawk li minn dejjem kienu marbutin mad-dublett tar-reġina jew ukoll mal-qalziet tar-re, dejjem iġġieldu biex il-Maltin ikollhom il-parlament tagħhom li jagħmel liġijiet u jmexxi l-affarijiet tal-pajjiż. Fi żminijiet Medjevali kellna l-Università, li f'ċertu sens kienet il-parlament bikri tagħna l-Maltin. Dan tgħaffeġ taħt is-saqajn fi żmien il-kavallieri u fi żmien l-Ingliżi kull forma ta' rappreżentanza popolari kienet ripressa u meta konna litteralment "ningħataw" xi forma ta' tmexxija 'lokali' parlamentari din pront kienet tkun ripressa malli noqogħdu ftit imqarbin. Il-Maltin ukoll kellhom jitħabtu biex ikollhom il-vot għal kulħadd. Tħabtu biex ikollhom parlament sovran u li jirrappreżenta l-interessi u r-rieda tagħhom. Il-Maltin akkwistaw dan kollu fl-1964 meta pajjiżna sar indipendenti.

Bl-akkwist ta' sistema parlamentari ħielsa il-poplu Malti aċċerta ruħu li kull ħames snin jiddeċiedi min għandu jiggverna, min għandu jirrappreżentah. Mhux hekk biss, imma billi f'elezzjoni l-poplu jivvota għal programm elettorali ħeda

(1) Benjamin Ginsberg, Associate Profesosr of Government, Cornell University in "**The Consequences of Consent: Elections, Citizen Control and Popular Acquiescence**", Addison-Wesley Publishing Company, 1982, p. 244.
see also
Raymond O. Gastil et al., "**Freedom In The World: Political Rights and Civil Liberties**" New York, Freedom House, 1979.
Arthur S. Banks and Robert B. Textor, "**A Cross Policy Survey**", Cam. Mass. MIT Press 1963.

japprova wkoll kif għandu jimxi l-Gvern li jtella', x'liġijiet għandu jagħmel, x'miżuri soċjali u ekonomiċi għandu jwettaq, x'relazzjonijiet għandu jibda f'ismu (l-poplu) ma' pajjiżi barranin. Permezz ta' din is-sistema *l-poplu sar l-awditur tal-politikanti: Kull ħames snin jingħata d-dritt li jeżamina l-'balance sheets', jara l-irċevuti u jiddeċiedi jekk kienx hemm abbużi.*

Bid-dritt li jkun hemm opposizzjoni fil-pajjiż kien faċli li l-verità toħroġ, li ż-żejt jitla' f'wiċċ l-ilma u li l-poplu dejjem jkollu għażla, anki jekk xi ftit limitata, ta' alternattivi. Sakemm is-sistema parlamentari ħadmet, jew aħjar sakemm is-sistema elettorali iffunzjonat u tat riżultat ġust l-istituzzjonijiet l-oħra ftit jew wisq iffunzjonaw wkoll. Sakemm is-sistema elettorali iffunzjonat tajjeb u sakemm il-poplu kellu fiduċja fiha, dejjem kien hemm it-tama li dak li kien qed jiġri biex inawwar l-istituzzjonijiet esesnzjali oħra bħall-qrati, ix-xandir, il-forzi ta' l-ordni, l-istituzzjonijiet ekonomiċi, il-unions u bosta affarijiet oħra setgħu jkunu irranġati fil-ġejjieni. Dejjem kien hemm l-idea li l-politikant biex ibiddel xi ħaġa bażika ried jikkontrolla lilu nnifsu, għax biex dak it-tibdil ikun dejjiemi kellu bżonn ta' l-approvazzjoni popolari. Sakemm is-sistema elettorali ħadmet sew, il-politikant kien dejjem jibża' mill-ġurnata tal-ġudizzju meta kien ikollu jissotometti ruħu għall-*awditur* u għalhekk, jekk ried li jkompli fil-poter, kien jipprova ma jabbużax u jirrispetta d-demokrazija.

X'ġara f'dawn l-aħħar snin? Il-poter wassal *għat-tisħiħ tal-klijentaliżmu* f'pajjiżna. Il-klijentaliżmu f'pajjiżna hu *relazzjoni reċiproka*: il-politikant jisfrutta l-votant billi jagħmlu klijent tiegħu ħalli jikseb mingħandu l-appoġġ tal-vot, waqt li l-votant jisfrutta lill-politikant, jagħmlu klijent tiegħu billi jheddu li ma jagħtihx il-vot jekk ma jaqdihx. Din ir-relazzjoni hi l-bidu tal-korruzzjoni f'pajjiżna, ir-raġuni għaliex wasslet lill-politikant biex jibża' mill-jum tal-ġudizzju u ġiegħelitu jipprova jipposponi dan il-jum billi jbagħbas il-proċess elettorali. La darba bagħbas u rnexxielu beda jemmen li xejn iżjed ma jista' għalih. Jista' jibqa' fil-poter għall-eternità. U dan fih innifsu kien ta' inċentiv biex ikompli jabbuża. Għalhekk il-qagħda tad-drittijiet umani, tax-xandir u fil-qasam tar-relazzjonijiet industrijali morna lura u ma nistgħux immorru 'l quddiem għax min hu f'pożizzjoni li jbiddel l-affarijiet u jtemm l-inġustizzji jaħseb li mhu se jkollu qatt għalfejn jidher quddiem l-awdituri ħlief għall-formalità.

X'SISTEMA ELETTORALI

S'issa mela stabbilejt li (a) is-sistema tad-demokrazija parlamentari hi l-aħjar għax tagħti l-aktar libertà lill-poplu, anki jekk mhix perfetta; (b) li d-demokrazija parlamentari, il-vot għal kulħadd, għan-nisa u l-vot ta' 18 ma kienux awtomatiċi u l-poplu kellu jiġġieled biex jakkwisthom, anki hawn Malta; (c) li f'pajjiżna l-kisba ta' tmexxija parlamentari sħiħa kienet wieħed mill-ikbar akkwisti tal-ħelsien tagħna mill-kolonjaliżmu u (d) li t-tmerir ta' din is-sistema nibet fl-abbuż tal-klijentaliżmu, sab l-espressjoni tiegħu fit-tbgħabis tas-sistema elettorali, u li, serviet ta' inċentiv għal aktar tbgħabis ta' l-istituzzjonijiet demokratiċi; (e) fil-fratemp tbiegħedna ħafna mill-ideali demokratiċi u l-istituzzjonijiet tad-demokrazija ttieklu u qed ikunu mittiekla aktar; (f) l-uniku mod kif inwaqqfu l-marda hu li nagħtu lill-poplu is-sehem vera tiegħu fis-sistema politika billi nerġgħu nagħtuh il-poteri li jaġixxi ta' *awditur tal-politikant.* Dan jista' ljsir biss jekk, is-sistema elettorali tagħna tkun verament tirrifletti r-rieda tal-poplu.

Id-domanda tibqa': *X'sistema elettorali se nużaw?* F'dan il-każ hemm bżonn li nagħtu każ ta' x'ġara u x'inhu jiġri f'pajjiżi oħra demokratiċi u l-aktar dawk il-pajjiżi li għaddew mittrawma tad-dittatura. Hemm bżonn nanalizzaw is-sistemi tagħhom biex naslu għall-aħjar sistema għal pajjiżna. Ma nippruvawx biss nimportaw sistemi ġa wżati imma li naslu biex anki niżviluppawhom u naddottawhom għall-bżonnijiet ta' pajjiżna.

Hemm ċerti sistemi elettorali li nistgħu inwarbuhom mill-ewwel bla tlaqliq. Per eżempju s-sistema Ingliża tal-"First-Past-The-Post" (FPTP) tagħti maġġoranza soda lil min iġib maġġoranza relattiva. Għalhekk partit b'inqas minn 40 fil-mija tal-voti jingħata maġġoranza assoluta fil-parlament bħalma ġara fil-każ tar-rebħa ta' Thatcher fl-aħħar elezzjoni. Kien wara dik l-elezzjoni li Roy Jenkins għamel din ir-rimarka: *Is-sistema elettorali Ingliża hi xi ħaġa bejn lotterija u farsa.*

David Butler fil-ktieb riċenti "Governing Without a Majority"(2) kiteb dan: *"The British electoral system has traditionally been credited with the supreme virtue of providing*

(2) **"Governing Without A Majority"**, David Butler, Collins, 1983.

decisive results; it discourages minor parties forcing voters to choose between alternate governments and it gives a clear majority to the winner. There has not been an election since the war in which a party has won 50 per cent of the total votes..." Hu kompla jgħid li filwaqt li d-differenza bejn l-appoġġ tal-partiti varjat bejn wieħed u ħamsa fil-mija, id-differenza fin-numru ta' siġġijiet fil-House of Commons varja minn tlieta sa 12 fil-mija.

Butler sostna wkoll: "*And there has been an increase in public awareness that Britain is one of a very few democracies that continues to adhere to the first past the post elections*". Fil-fatt hu veru li l-parti l-kbira tal-pajjiżi demokratiċi jħaddnu xi forma ta' sistema ta' *Rappreżentazzjoni Proporzjonali* u mhux l-FPTP. Kemm is-sistema Ingliża hu farsa, biex nuża kliem Jenkins, joħroġ mir-riżultat ta' l-elezzjonijiet kollha Ingliżi ta' wara l-gwerra imma l-iktar dik ta' Frar tal-1974 li kellha dan ir-riżultat:

Siġġijiet fil-parlament	: 635				
Maġġoranza	: 318				
Konservattivi	:	207	siġġu	37.9%	tal-voti
Labour	:	301	siġġu	37.1%	tal-voti
Liberali	:	14	siġġu	19.3%	tal-voti
Oħrajn	:	23	siġġu	5.7%	tal-voti

Ir-riżultat juri ċar dak li sostna Butler u mhemmx għalfejn aktar kummenti dwaru. F'dal-każ lanqas ħadmet ir-regola ta' l-($A^3:B^3$ li s-siġġijiet parlamentari jinqasmu f'dak l-ordni bejn il-partit tal-maġġoranza relativa u dak tal-minoranza fis-sistema Ingliża.

Professur ieħor magħruf, S. Finer, waqt li kien qed jikkritika s-sistema Ingliża u jagħti appoġġ lis-sistema tar-rappreżentazzjoni proporzjonali, kiteb dan: "*Speaking for myself it seems that in principle* (a) *For a Government to carry out its policy it ought to be elected by at least half the voters;* (b) *that parliament, as a body, ought to have more power and freedom to amend legislation and (c) public policy ought to develop incrementally and with continuity unless it is set on a course which is clearly and decisively rejected by the electorate; and clearly and decisively would mean at least more than half the votes.*" Hu kompla jgħid "*The present first past the post system is a device for disproportional representation.*"(3)

Waqt li ħeġġeġ lill-Ingliżi biex jaqilbu għas-sistema pro-

porzjonali hu sostna l-vantaġġi ta' din: (a) il-gvernijiet ikunu ibbażati fuq l-appoġġ ta' aktar minn 50 fil-mija tal-votanti, u għalhekk l-awtorità u l-leġitimità tagħhom tiżdied (b) il-votanti jkunu rappreżentati aħjar. Hu kompla jgħid li: hi ħaġa tal-*mistħija u kriminali* li 20 fil-mija ta' l-elettorat jiksbu 10 fil-mija biss tas-siġġijiet parlamentari li l-voti tagħhom suppost jagħtuhom.

Nevil Johnson widdeb: *"if we are to escape before it is too late from the shackles imposed on us by our past political achievements, then it is a stimulus to a change of this kind (i.e. proportional representation) that we need."*(4)

ŻVILUPP TAS-SISTEMA

Hu għalhekk li ħafna pajjiżi addottaw is-sistema tar-rappreżentazzjoni proporzjonali. Imma anki meta għamlu hekk ma waqfux hemm. Komplew jiżviluppaw is-sistema biex kemm jista' jkun l-ammont ta' voti li jiksbu l-partiti jissarraf f'siġġijiet parlamentari. Dan mhux dejjem jista' jsir mija fil-mija speċjalment fejn jikkontestaw ħafna partiti u fejn dawn ma jġibux biżżejjed voti biex jiksbu imqarr siġġu wieħed. F'dal-każ diversi pajjiżi li għandhom is-sistema elettorali tar-rappreżentazzjoni proporzjonali stabilixxew mod fejn il-parti l-kbira tas-siġġijiet jintrebħu fid-distretti elettorali u l-kumplament ikunu allokati skond l-ammont totali ta' voti żejda li kull partit jibqagħlu minn kull distrett. Din is-sistema tintuża fil-pajjiżi Skandinavi kif ukoll fil-Ġermanja u l-Italja.

(jissokta darb'oħra)

(3) S.E. Finer, Gladstone Professor of Government and Fellow of All Souls College, Oxford, in "**Adversary Politics and Electoral Reform**", p. 19 ff - p. 30.
(4) Nevil Johns in S.E. Finer op. cit. p. 95.

(jissokta minn paġna 75)

Irridu niżnu flimkien d-drittijiet u d-dmirijiet ta' l-individwi u tas-soċjetà lejn xulxin. Jinħtieġ li l-istudenti u l-għalliema Universitarji tingħatalhom is-setgħa tal-parteċipazzjoni biex jagħmlu huma stess l-għażliet li fuqhom għandha timxi l-Edukazzjoni Terzjarja.